

“L'urgellisme fou un fenomen de molts llocs del país”

Agustí Rubio Vela és professor d'història, especialista en història del País Valencià dels segles XIV i XV.

Agustí Rubio Vela va nàixer a Adra (Almeria) l'any 1949. És llicenciat en Filosofia i Lletres i professor de geografia i història d'ensenyament secundari. Ha publicat diversos articles i llibres centrats en la València dels segles XIV i XV sobre aspectes com la demografia, les epidèmies de pesta, l'urbanisme, els hospitals, la burocràcia municipal i la relació capital-regne, entre els quals destaca l'*Epistolari de la València medieval*.

Els seus darrers estudis s'han centrat en l'anàlisi del fenomen urgellista a València, tant durant l'interregne com després de la sentència de Casp, fins a la presa de Balaguer.

—Com va influir la lluita de bàndols existent al País Valencià en la qüestió successòria?

—Durant els darrers anys del regnat de Martí l'Humà existia una forta tensió social a València. La mort del rei Martí no féu sinó convertir aquest clima de tensió en una autèntica guerra civil i, de fet, algunes fonts de l'època així ho consideren. Allò que fins al moment era una qüestió de dos grups rivals es va transformar en una lluita per a triar al nou sobirà. Sem-

bla que, en un principi, tant el bàndol dels Centelles com el dels Vilaragut donaren suport a Jaume d'Urgell, si bé és cert que els Centelles acabaren aliant-se amb Ferran d'Antequera.

—Per quin motiu es va produir aquest canvi de posició dels Centelles?

—Una de les raons d'aquest canvi la podem trobar en l'actitud autoritària del governador Bellera, aliat dels Vilaragut i declarat partidari del comte. Les seues contínues persecucions contra tots aquells que no simpatitzaven amb la causa urgellista radicalitzaren les posicions i afavoriren finalment el trastamarisme. Així, s'observa que molta gent d'importància que en un principi no era partidària de Ferran de Castella, sinó del duc de Gandia o de Frederic, el nét il·legítim del rei Martí, acabà confluint amb el bàndol dels Centelles en la seua lluita contra Bellera i Jaume d'Urgell. Un exemple molt significatiu ens el proporciona Joan Mercader, qui inicialment no fou seguidor del Trastàmara i que acabà essent batlle general per nomenament d'aquest, i fins i tot el seu home de confiança en el Regne de València.

—La lluita de bàndols es va resoldre, finalment, en favor dels Centelles i Ferran de Castella, amb l'enfrontament armat a Morvedre. Quina importància tingué en els esdeveniments posteriors aquesta victòria militar trastamarista?

—La batalla del Codolar és un fet molt conegut però al qual tal volta no se li ha donat la importància que realment mereix. Aquesta batalla és clau per a comprendre tot allò que vindrà després. Hem de tenir en compte que

a aquest encontre acudeix la host de la ciutat de València, encapçalada per Bellera i composta per una gran quantitat de menestrals i gent popular, i que són derrotats no sols pels Centelles, sinó també pels castellans que havien acudit en la seua ajuda.

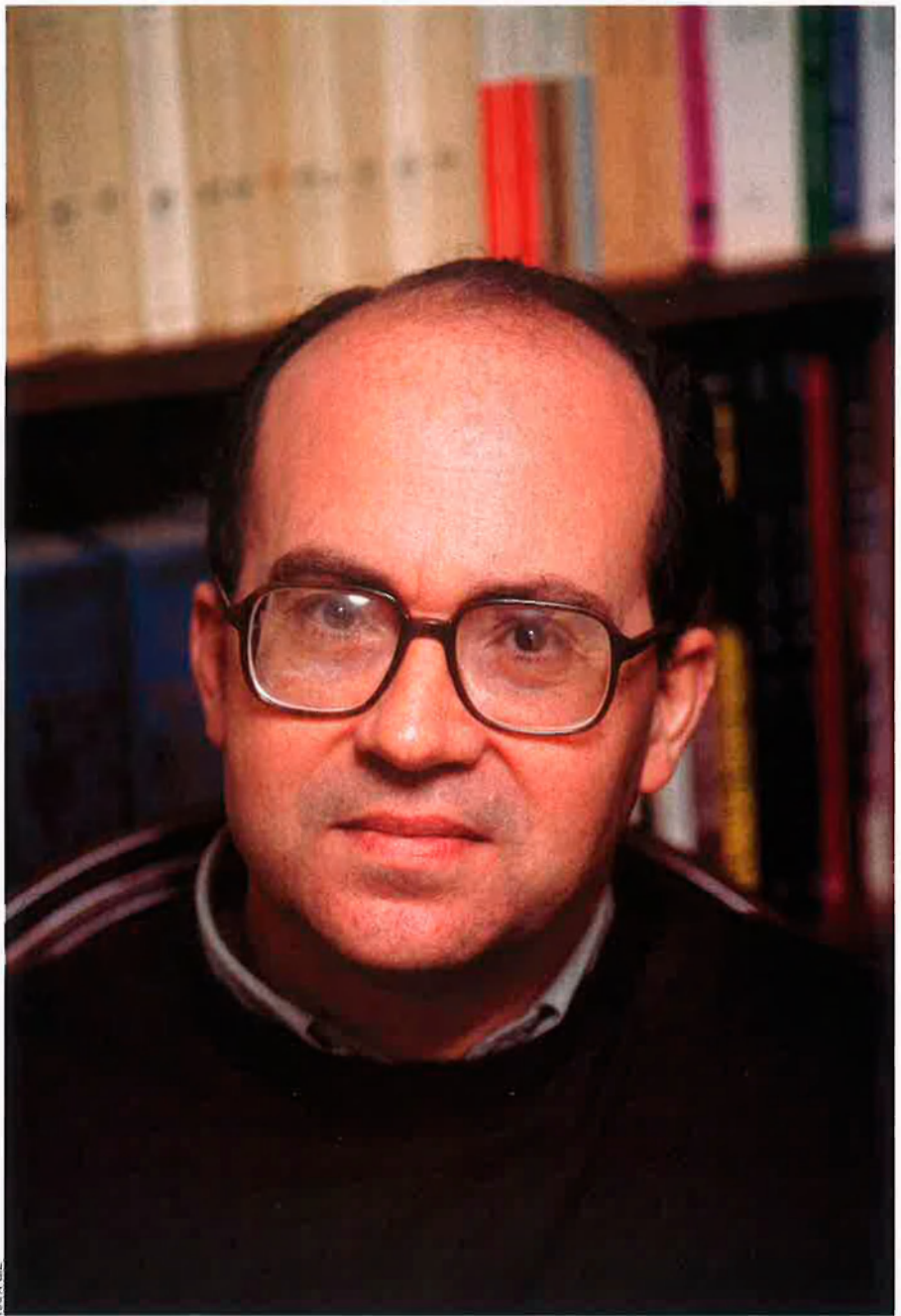
Totes les informacions de l'època coincideixen a dir que la quantitat de morts fou altíssima. Per exemple, la crònica de Pere Maça, coetània als esdeveniments, parla de més de tres mil, mentre que els mateixos jurats de València, en una carta datada l'any següent a l'encontre del Codolar, coincideixen en la xifra de tres mil morts.

Aquesta gran quantitat de baixes, junt amb l'elevat nombre de presoners en mans de castellans, degué augmentar molt l'oposició popular general a València envers Ferran de Castella i els castellans.

—Després de la victòria trastamarista a Morvedre, quin fou el clima viscut a València fins que Ferran de Trastàmara fou triat nou sobirà a Casp?

—La batalla del Codolar deixà la ciutat de València en mans dels Centelles i significà una victòria decisiva per als trastamaristes perquè va donar-los, només quatre mesos abans de la sentència dels compromissaris de Casp, el control de la ciutat i el de la representació parlamentària, fins al moment fragmentada per la lluita de bàndols. A la ciutat s'instaurà un ambient de por i temor més que de repressió, ja que eren molts els presoners que estaven en mans dels castellans, i pels quals es demanava el pagament d'un rescat per tal d'alliberar-los. La vertadera repressió va tenir lloc al Codolar. Pel que respecta al govern municipal, aparentment es va mantenir la legalitat.

El problema sorgí quan s'hagueren de nomenar nous consellers i jurats. El mateix sistema d'elecció feia molt possible que foren els urgellistes els qui finalment sortiren triats, raó per la qual les autoritats trastamaristes hagueren d'intervenir per a evitar-ho. Tot açò mostra l'existència d'un equilibri inestable, d'un ambient de malestar, de tensió i d'oposició a la ciutat.

“La batalla del Codolar deixà la ciutat de València en mans dels Centelles i significà una victòria decisiva per als trastamaristes perquè va donar-los, només quatre mesos abans de la sentència dels compromissaris de Casp, el control de la ciutat i el de la representació parlamentària, fins al moment fragmentada per la lluita de bàndols”

Mural de ceràmica adossat a la catedral de València que representa sant Vicent Ferrer entre les famílies Centelles i Villaragut.

“Després de la desfeta del Codolar, hi havia molta gent que encara esperava que Jaume d’Urgell fóra elegit rei a Casp. La sentència favorable al d’Antequera va ser rebuda amb tristesa i rebuig per gran part de la població, no solament a València, sinó també en altres llocs del regne. Si bé és cert que les coses es varen asserenar un poc després de Casp, s’ha de matisar el paper que hi va representar Vicent Ferrer, qui, tot i tornar a València amb una clara intenció propagandística d’afavorir la solució dels compromissaris reunits a Casp, no acabà ni de bon tros amb l’oposició existent a Ferran de Castella”

EL TEMPS

—Què va ocórrer a València quan es produí la sentència a Casp?

—Després de la desfeta del Codolar, hi havia molta gent que encara esperava que Jaume d’Urgell fóra elegit rei a Casp. La sentència favorable al d’Antequera va ser rebuda amb tristesa i rebuig per gran part de la població, no solament a València, sinó també en altres llocs del regne. Si bé és cert que les coses es varen asserenar un poc després de Casp, s’ha de matisar el paper que hi va representar Vicent Ferrer, qui, tot i tornar a València amb una clara intenció propagandística d’afavorir la solució dels compromissaris reunits a Casp, no acabà ni de bon tros amb l’oposició existent a Ferran de Castella, a qui es

continuava veient com *non indigenam regem*. La prova és que durant la insurrecció del comte d’Urgell afloraren de nou tots aquests sentiments urgellistes.

—Com es va viure la insurrecció de Jaume d’Urgell al País Valencià?

—A la capital, una vegada més, podem observar dues posicions clarament diferenciades. D’una banda, la de les autoritats municipals trastamaristes, que prompte envien tropes per a ajudar al rei. D’altra banda, la de la població urgellista, que veu en la insurrecció del comte d’Urgell una nova possibilitat de triomf, creant un fort ambient d’inestabilitat. Una clara mostra de l’existència d’aquest ambient la trobem quan el rei Ferran

demanà més tropes a València per a fer front al setge de Balaguer i els jurats de la ciutat li respongueren amb una carta manifestant-li el greu risc d'insurrecció que correria la ciutat si així ho feien, a banda el perill que gran part de les tropes que s'hi haurien d'enviar estarien integrades pels mateixos enemics del rei.

El setge de Balaguer va ser seguit de ben prop per gran part de la població, que esperava rebre notícies dels èxits del comte, i així ho revelen els mateixos jurats de la ciutat quan, mitjançant una carta, demanen a Joan d'Aguilar, home de confiança, que en les seues missives enviades des de Balaguer exagere els èxits del rei Ferran, amb la finalitat de fer-les públiques i contrarestar la propaganda dels contraris, ja que la gent sols creia les informacions aportades pels urgellistes, òbviament favorables a la seua causa.

Pel que respecta a la resta del país, existeixen una multitud de dades, la majoria d'elles disperses, que mostren com l'urgellisme no solament fou un fenomen propi de la ciutat de València, sinó de molts llocs més del país, com Castelló de la Plana, Alzira, Vila-real, Borriana i algunes localitats del Maestrat. Fins i tot tenim notícies de gent del Maestrat i de Castelló que anaren a lluitar a Balaguer al costat del comte d'Urgell. A més, no podem oblidar que al regne també hi hagué una insurrecció armada, concretament a Bunyol. Es tracta de notícies que parlen d'un urgellisme popular, a les quals no s'ha donat la suficient importància. Cal tenir molt en compte que quasi totes es refereixen al Regne de València i que es coneixen poques dades d'aquest tipus en altres llocs de la Corona d'Aragó.

—Què podem dir de la insurrecció de Bunyol?

—La insurrecció de Bunyol és un fet tan poc conegut com revelador de la importància de l'urgellisme al país. Una de les senyories de la casa d'Urgell era, precisament, la baronia de Bunyol. Seguint ordres secretes de Jaume d'Urgell i dels seus oficials, allí es va preparar una insurrecció contra l'autoritat reial. Els jurats de Valèn-

Frontispici, gravat al boix, obra d'Antoni Ollé i Pinell, que evoca la figura de Jaume d'Urgell.

cia ho sospitaven i enviaren espies per recaptar informació sobre la possible rebel·lió, però no pogueren evitar-la, i homes fidels al comte es varen fer forts al castell de Bunyol. Si bé el setge fou curt, i les tropes de la ciutat de València rendiren prompte el castell, és un fet que explica la implicació de gent i llocs del regne en els preparatius de la revolta.

—Amb la caiguda de Balaguer, moriren les aspiracions urgellistes...

—Després de Balaguer, a poc a poc varen esvair-se els sentiments urgellistes, a pesar que quedà el record durant prou temps. Alguns anys després de la caiguda definitiva de Jaume d'Urgell encara circulaven alguns pamflets contraris a Ferran I, si bé ja amb un caràcter merament anecdòtic.

Tot i que és cert que la insurrecció del comte d'Urgell no tingué conseqüències importants, pel mateix fet que no va triomfar, això no vol dir de cap manera que no fóra un esdeveniment important i significatiu, ni encara menys un acte de bogeria, com han dit alguns autors. Jaume d'Urgell tenia molts seguidors, tant al País Valencià com en els altres estats de la Corona d'Aragó, i ell ho sabia.

José Antonio Alabau
Universitat de València

“Amb la caiguda de Balaguer, a poc a poc varen esvair-se els sentiments urgellistes, a pesar que quedà el record durant prou temps. Alguns anys després de la caiguda definitiva de Jaume d'Urgell encara circulaven pamflets contraris a Ferran I, si bé ja amb un caràcter merament anecdòtic”